

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยและอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง มีความสัมพันธ์ระหว่างกันมาตั้งแต่อดีตกาลด้วยชาติพันธุ์ วัฒนธรรม จารีตประเพณี สังคมความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน และอีกประการยังมีความสัมพันธ์ในการติดต่อค้าขายกันด้วย จึงเดินทางไปมาหาสู่กันของประชาชนในกลุ่มประเทศเหล่านั้น ทั้งฉันท์ญาติและการค้าขาย โดยใช้เส้นทางการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำด้วยการล่องแม่น้ำโขง ต่อมาการติดต่อระหว่างกันได้ถูกปิดกั้นในยุคสงครามอุคมการณ์ จึงส่งผลให้รัฐบาลของประเทศในอนุภูมิภาคต่างออกกฎหมายห้ามไม่ให้ประชาชนไปมาหาสู่กันและห้ามติดต่อการค้าขายกัน ผู้ใดฝ่าฝืนมีบทลงโทษ แต่ก็ยังมีการลักลอบการค้าที่เรียกว่าตลาดมืด แต่ปัจจุบันการค้าขายแดนไทยกับอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงกำลังเป็นที่สนใจและจับตามองของ ประเทศต่าง ๆ ทั้งในและนอกอนุภูมิภาค ถือเป็นเขตเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นทั้งแหล่งธรรมชาติที่สมบูรณ์ไปด้วย ป่าไม้ แร่ธาตุ อัญมณี พลังงาน และวัตถุดิบอื่นๆ และเป็นตลาดที่รองรับการระบายสินค้า ซึ่งมีขนาดใหญ่พอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าทางการเกษตร ประชากรที่อาศัยอยู่ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงรวมทั้งหมดจำนวนประมาณ 256.5 ล้านคน การค้าที่เคลื่อนไหวภายในอนุภูมิภาคนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการค้าขายชายแดนมากกว่าการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพ่อค้ากับพ่อค้าติดต่อซื้อขายกันเองโดยผ่านชายแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขง ส่งผลให้พ่อค้าและประชาชน ที่ประกอบอาชีพในแถบลุ่มแม่น้ำโขงขอให้รัฐบาลไทยผลักดันให้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงอำเภอ ท่าลี่ จังหวัดเลย เพื่อให้มีการขนส่งสินค้าทางการเกษตรได้สะดวก จึงได้เกิดการค้าขายขึ้นในเขตจังหวัดเลย

จังหวัดเลยตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหืองเป็นพรมแดน มีพื้นที่ 11,424 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ มีประชากรรวม 633,214 คน เฉลี่ยประมาณ 55 คน ต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร พื้นที่ร้อยละ 80 เป็นภูเขาสูง มีเพียงร้อยละ 20 เป็นพื้นที่ราบ (สำนักงานเกษตรจังหวัดเลย, 2550, หน้า 10) ภาวะการค้าทั่วไป การค้าชายแดนกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีมูลค่าเพิ่มขึ้นทุกปี ในด้านการค้าส่งค้าปลีกค่อนข้างซบเซาตามภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เนื่องจากอำนาจซื้อของประชาชนลดลง สินค้าเกษตรหลายชนิดมีราคาตกต่ำ รัฐบาลต้องเข้ามาแก้ปัญหาโดยการแทรกแซงตลาด เช่น มั่นสำปะหลัง ลูกเดือย เป็นต้น (สิลาภรณ์ นาคทรพรพ, 2449,

หน้า 20) อย่างไรก็ตาม จากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา ส่งผลกระทบต่อจังหวัดเลย แต่เนื่องจากจังหวัดเลยมีศักยภาพในด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว การเพาะปลูกไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ และพืชสมุนไพร ที่สามารถปลูกทดแทนพืชที่เกิดปัญหาความผันผวนในเรื่องราคาได้ และการที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง และสินค้าเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ด้านชายแดนจังหวัดเลยอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นแรงหนุนให้การค้าจังหวัดเลยยังคงดำเนินต่อไปได้

ถึงแม้ว่า จังหวัดเลยมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และเหมาะสำหรับการทำการเกษตร ได้หลายชนิด จนทำให้สินค้าเกษตรสามารถเป็นตัวบ่งชี้การกระจายรายได้ เพราะรายได้จากภาคการเกษตรในแต่ละปีขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตและราคาที่เกษตรกรขายได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงรายได้ที่มาจากทำการเกษตรแบบปลูกพืชไร่อย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้นจังหวัดเลย จึงต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การส่งเสริมขึ้น โดยในส่วนของส่งเสริมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้สรุปยุทธศาสตร์ส่งเสริมการจัดพื้นที่การเกษตรไว้ ดังนี้ การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนด้านการเกษตร การส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายเพื่อการผลิตและการตลาด และการปรับปรุงพัฒนาเทคโนโลยีองค์ความรู้ด้านการจัดการเกษตรส่งเสริมระบบการเกษตรให้เหมาะสมกับเกษตรกรทุกระดับ เมื่อพิจารณายุทธศาสตร์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรในแต่ละประเด็นที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพของเกษตรกร เช่น ข้อมูล เทคโนโลยีเครือข่ายการตลาด และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น แต่ปัญหาสำคัญอยู่ที่แนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดังกล่าวควรจะดำเนินการ อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกระบวนการเรียนรู้และควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไรให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระดับของกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ และแนวทางในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม การเกษตรผสมผสาน และการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : กรณีศึกษาจังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะของการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : กรณีศึกษาจังหวัดเลย ที่ทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การทำไร่ นาสวนผสม เกษตรผสมผสานและการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ให้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ได้ทราบแนวความคิดเห็น เจตคติ และความต้องการของเกษตรกรที่มีต่อการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ
3. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. ทำให้หน่วยงานด้านการส่งเสริมการเกษตร สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรม กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและเป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับเศรษฐกิจของชาติ

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยใครที่จะขอทำการอธิบายถึงคำศัพท์เทคนิคที่ละเอียดประณีต ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่เน้นให้เกษตรกรในจังหวัดเลยได้เข้าไปศึกษาเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกระบวนการที่ถูกต้อง อันประกอบไปด้วยระดับของกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ และแนวทางในการส่งเสริมต่อกระบวนการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ในการศึกษาและฝึกอบรม แล้วนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่และปฏิบัติต่อ เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของเกษตรกร หมายถึง การทำงานร่วมกันของเกษตรกรในจังหวัดเลย เพื่อที่จะร่วมกันปฏิบัติงานและช่วยกันแก้ปัญหาในกิจกรรมต่างๆ มีการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็นร่วมรับรู้ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์และร่วมประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การทำการเกษตรโดยยึดหลักการพึ่งตนเองในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้เกิดผลผลิตที่เพียงพอต่อการดำรงชีพในครัวเรือนหรือชุมชน ได้แก่ การทำไร่ นาสวนผสม เกษตรผสมผสาน และการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

1. ไร่ นาสวนผสม หมายถึง การทำกิจกรรมการเกษตรหลายๆอย่าง ตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปในพื้นที่ เดียวกันมีทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการประมง โดยกิจกรรมการเกษตรดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเกื้อกูลกัน

2. การเกษตรผสมผสาน หมายถึง การทำกิจกรรมทางการเกษตรหลาย ๆ อย่างในที่เดียวกัน โดยการใช้ทรัพยากรและที่ดินได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ โดยทั้งสองอย่างเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น การเลี้ยงไก่ในบ่อปลา

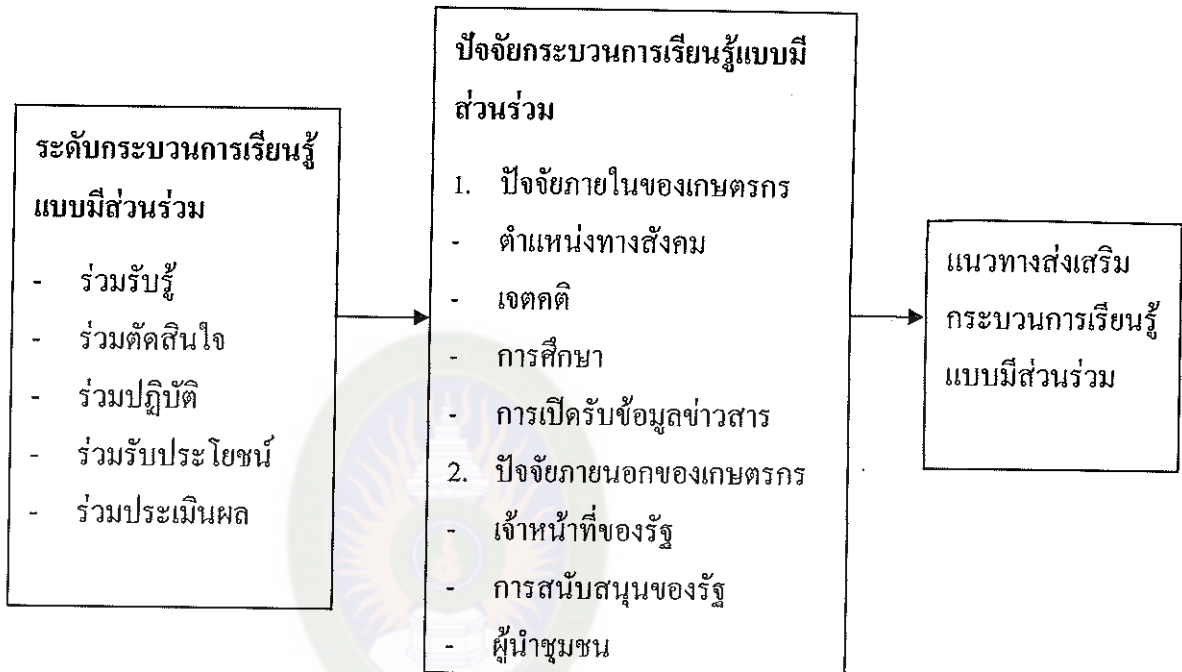
3. เกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำและปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในพื้นที่ของตนเองในพื้นที่ที่จำกัดต้องมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อความมั่นคงเพียงพอในปีจัย 4 ของชีวิต

อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง หมายถึง ประเทศที่รวมตัวกัน 6 ประเทศ คือ มณฑลยูนนาน (จีน) พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม มีการติดต่อค้าขายกันเป็นเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างมาก

เกษตรกรในจังหวัดเลย หมายถึง ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การทำไร่ นาสวนผสม การเกษตรผสมผสาน และการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ในเขตจังหวัดเลย

ทฤษฎีหรือกรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางส่งเสริมปัจจัยดังกล่าว

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย